

EHJÄ PERHE
Vankiperheiden ehkäisevä ja
kuntouttava
vertaisryhmätoiminnan ja
koulutuksen kehittämisprojekti
2007 - 2011

Loppuraportti

Tarja Sassi

KRITS Kriminaalihuollon tukisäätiö

Monisteita 5/2011

EHJÄ PERHE

Vankiperheiden ehkäisevä ja kuntouttava vertaisryhmätoiminnan ja koulutuksen kehittämisprojekti
2007 - 2011

Loppuraportti

Tarja Sassi

ISBN 978-952-5929-09-6 (pdf)

© Kriminaalihuollon tukisäätiö 2011

Monisteita 5/2011

EHJÄ PERHE - LOPPURAPORTTI

**Vankiperheiden ehkäisevä ja kuntouttava
vertaisryhmätoiminnan ja koulutuksen kehittämisprojekti
2007 - 2011**

Lapsi- ja perhetyön koordinaattori Tarja Sassi
Kriminaalihuollon tukisäätiö
Marraskuu 2011

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ.....	1
JOHDANTO	2
1 MISTÄ PROJEKTISSA OLI KYSE?.....	3
1.1 Projektin organisointi ja toteutus	4
2 PROJEKTIN TAVOITTEET	6
2.1 Vankiperheiden vertaisryhmätoiminta.....	6
2.2 Vertaisryhmätoiminnan ohjaajakoulutus	8
2.3 Vertaisryhmäpilotti Suomenlinnan vankilan kanssa.....	8
2.4 Vertaisryhmäpilotti Helsingin vankilan kanssa	9
2.5 Ehjä perhe - vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan arviointi	9
2.6 Kokemuksia Länsi-Suomen alueen pilotista.....	11
2.7 Vankiperhetyön koulutuskokonaisuus	12
2.8 Koulutuskokonaisuuden arviointi	13
3 MUU YHTEISTYÖ.....	16
3.1 Vankiperhetyön verkosto	16
3.3 Yhteistyö Ruotsiin	18
3.4 Vankien omaiset VAO ry.....	18
3.5 Valtakunnalliset vankiperhetyön seminaarit	19
3.6 Yhteistyö rikosseuraamusalueilla	20
3.7 Kirkon kriminaalityö.....	20
3.8 Ammattikorkeakoulut	21
3.9 Mediyhteistyö.....	21
4 PROJEKTIN TUOTOKSET JA TULOKSET.....	22
5 PROJEKTIN YHTEENVETO JA ARVIOINTI	23
6 LÄHTEET.....	27
7 LIITTEET.....	28
7.1 Vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan malli.....	28
7.2 Vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan teemat	29

TIIVISTELMÄ

Projektin päätavoite oli tuottaa kuntoutusmalli vankiperheiden vertaisryhmätoimintaan hyödyntämällä perhetyön näkökulmaa. Kohderyhmänä olivat vankilassa oleva vanki sekä hänen vapaudessa oleva perheensä. Kuntouttava toimintamalli kehitettiin edistämään vankeusrangaistuksesta vapautuvan sopeutumista takaisin siviiliin ja perhe-elämään. Myös vapaudessa oleva vanhempi sekä lapset huomioitiin kehittämistyössä, koska he ovat keskeisessä roolissa vertaistukeen pohjautuvassa toiminnassa. Projektin toisena tavoitteena oli tuottaa vankiperhetyön koulutuskokonaisuus yhteistyössä alan keskeisten toimijoiden kanssa.

Toteutus ja tulokset:

1. Vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan malli

Mallin kehittäminen käynnistyi pääkaupunkiseudulla vuonna 2008. Toimintaan osallistui kahdeksan perhettä. Toimintaympäristönä oli yksi avolaitos sekä yksi suljettu laitos. Mallin toimivuutta arvioitiin asiakaslähtöisellä BIKVA arvioinnilla, jonka viimeinen arviointivaihe toteutettiin päättäjätason seminaarina. Vertaisryhmätoimintamallia kokeiltiin Kylmäkosken ja Vilppulan vankilan yhteistyönä toteutettuna. Mallia levitettiin kouluttamalla vankiperheiden vertaisryhmäohjaajia Tampereella. Toiminta on käynnistymässä kaikissa Länsi-Suomen alueen vankiloissa vuoden 2011 aikana. Yhteistyössä rikosseuraamuslaitoksen erityisasiantuntijan kanssa saatiin Itä- ja Pohjois-Suomen sekä Etelä-Suomen rikosseuraamusalueilla käynnistymään vuosittaiset perhetyön työkokoukset, joissa toimintamallia esiteltiin henkilökunnalle.

2. Vankiperhetyön koulutus rikosseuraamusalan- ja sosiaalitoimen henkilökunnalle

Vuonna 2009 koulutusmallia kokeiltiin ja kehitettiin yhteistyössä Tyynelän kehittämiskeskuksen kouluttajan kanssa. Koulutuskokonaisuus arvioitiin Metropolia ammattikorkeakoulun toimesta. Neuvotteluyrityksistä huolimatta Rikosseuraamusalan koulutuskeskus ei jatkanut perhetyön koulutusta koulutustarjonnassaan. Syynä tähän saattoi olla toistaiseksi puuttuva rikosseuraamusalan perhe- ja läheistyön strategia. Näyttää kuitenkin siltä, että perhetyön koulutus olisi tulossa jossain muodossa Rikosseuraamusalan koulutustarjontaan vuoden 2011 aikana.

Tiedotustyötä tehtiin aktiivisesti, jotta kohderyhmän tarpeiden tunnistamisen tärkeys ja nykyisen järjestelmän puutteet rikosseuraamus- ja sosiaalisektorin toiminnassa tulisivat näkyviksi. Hankkeen aikana havaittu vankien läheisten, erityisesti lasten, huono asema on saatu näkyville myös mediassa sekä saatettu yleiseen sekä päättäjien tietoisuuteen aktiivisen tiedottamisen kautta. Tähän viestinnälliseen tavoitteeseen on pyritty mm. perustamalla valtakunnallinen vankiperhetyön verkosto sekä järjestetty ja osallistuttu eri seminaareihin. Yhteistyötä on tehty Lapsiasiavaltuutetun, Sosiaali- ja terveysministeriön lastensuojelujaoston ja eduskunnan Lapsen puolesta -ryhmän kanssa. Yksi tärkeimpiä välineitä lapsen näkökulman esille tuomisessa on ollut hankkeen tuottama Emilia -dvd ja käsikirja.

Neljän toimintavuoden aikana Ehjä perhe -hanke toi näkyviin ryhmän, jonka olemassaolosta ei oltu juurikaan keskusteltu. Arviolta noin 8000–10 000 vangin lasta on jäänyt vaille ansaitsemaansa huomioita ja tukitoimenpiteitä.

JOHDANTO

Kriminaalihuollon tukisäätiössä on kehitetty vankien ja heidän läheistensä kanssa tehtävää perhetyötä jo vuodesta 2005 alkaen.

Nyt päättyneen Ehjä Perhe –projektin taustalla oli Vapautuvan tukiohjelman osahanke **Perheiden tuki** –projekti 2005-2006. Hanke kartoitti ja rakensi vankeudesta vapauteen ulottuvaa perhetyön polkua. Mallinnuksessa hyödynnettiin perhetyön kokemusta, jota saatiin kymmenen vankiperheen kanssa tehtystä perhetyöstä. Projekti kehitettiin yhteistyössä Vilppulan vankilan kanssa vangeille suunnattua vapauteen valmentavaa perheleiritoimintaa ja tuki vertaisryhmätoiminnan kehittymistä myös leirien ulkopuolella. Leirien tuotokset liitettiin osaksi vankiloiden perhetyön käsikirjaa, jonka Rikosseuraamuslaitos on julkaissut nimellä ”Perhe on ykkönen –perheleiritoimintaa vankilassa”.

Ehjä perhe - Vankiperheiden ehkäisevän ja kuntouttavan vertaisryhmätoiminnan ja koulutuksen kehittämisprojekti aloitti toimintansa vuoden 2007 alussa. Sen päämääränä oli rakentaa kokonaisvaltainen perhetyön näkökulmasta rakentuva kuntoutusmalli sekä vankilassa olevalle vangille että hänen vapaudessa olevalle perheelleen. Toisena tavoitteena oli rakentaa perhetyön koulutuskokonaisuus rikosseuraamus- ja sosiaalialan työntekijöille.

Projektin työntekijät kokosivat projektissa tehdyn työn ja sen kokemukset ”Kun perhe lusii” -oppaaseen. Opas on kohdennettu vapaudessa rikostaustaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kanssa toimiville ja siinä käsitellään problematiikkaa, jota vankiperhe kohtaa matkallaan vankilasta vapauteen. Projektin toimesta perustettiin myös Naisten vertaistukiryhmä vankilaan joutuneiden läheisten tueksi. Ryhmän toiminta on jatkunut vuoden 2007 alusta vertaisohjaajien vetämänä.

Perheiden tuki- projektin kokemukset osoittivat perheiden ja erityisesti lasten tuen olevan hyvin vähäistä. Perheille ei ollut tarjolla kokonaisvaltaista tukea saatavilla vapausrangaistuksen aikana. Ammattilaisten keskuudessa tiedonpuute auttamisen mahdollisuuksista oli ilmeinen. Tähän tarpeeseen syntyi Ehjä Perhe-projekti.

1 MISTÄ PROJEKTISSA OLI KYSE?

Projektin päätavoitteena oli rakentaa kokonaisvaltainen perhetyön näkökulmasta rakentuva vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan kuntoutusmalli vankilassa olevalle vangille sekä hänen vapaudessa olevalle perheelleen. Kyseessä oli ehkäisevä ja kuntouttava toimintamalli, joka edistää vankeusrangaistusta suorittavan henkilön kykyä sopeutua takaisin perhe-elämään sekä siviiliin vapautumisen jälkeen. Myös vapaudessa oleva vanhempi sekä lapset ovat osa vertaistukea hyödyntävää ehkäisevää ja kuntouttavaa toimintamallia. Toisena tavoitteena oli suunnitella ja pilotoida yhteistyössä eri tahojen kanssa vankiperhetyön koulutuskokonaisuus.

Toteutus ja tulokset:

- 1) Vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan malli pilotoitiin v. 2008 pääkaupunkiseudulla avolaitoksen sekä suljetun laitoksen vangeille ja heidän perheilleen. Toiminnassa oli mukana kahdeksan perhettä. Malli on arvioitu asiakaslähtöisellä BIKVA arvioinnilla, jonka viimeinen arviointivaihe toteutettiin seminaarina päättäjätasolle. Koordinaattori on kouluttanut Tampereella v. 2008 vankiperheiden vertaisryhmäohjaajia. Vankilan koordinoimana malli on vedetty läpi yhden kerran Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella Kylmäkosken ja Vilppulan vankilan yhteistyönä, hankkeen koordinaattorin metodituen turvin. Tavoitteena on käynnistää vastaava toiminta Länsi-Suomen alueella v.2011 aikana koko alueen vankiloiden yhteisenä kokeiluna. Koordinaattorin ja rikosseuraamuslaitoksen erityisasiantuntijan toimesta on saatu Itä- ja Pohjois-Suomen sekä Etelä-Suomen rikosseuraamusalueille käynnistymään vuosittaiset perhetyön työkokoukset, joissa mallia on esitelty henkilökunnalle.
- 2) Vankiperhetyön koulutuskokonaisuus rikosseuraamusalan- ja sosiaaliviraston henkilökunnalle pilotoitiin 2009 yhteistyössä Tyynelän kehittämiskeskuksen kouluttajan kanssa. Koulutuskokonaisuus on arvioitu yhteistyössä Metropolia ammattikorkeakoulun kanssa. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus ei jatkanut perhetyön koulutusta koulutustarjonnassaan neuvotteluista huolimatta. Syynä tähän on todennäköisesti perhe- ja läheistyön strategian puuttuminen rikosseuraamusosalta. Koordinaattori esitti koulutusasiaa uudestaan Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnon asiantuntijoille ja sai vastauksen, että koulutusta jonkin tyyppisenä on tulossa tarjontaan vuoden 2011 puolella.

Kohderyhmän tarpeiden tunnistamisen tärkeydestä ja järjestelmässä olevista yhtenäisten käytäntöjen puutteista rikosseuraamus- ja sosiaalisektorilla on aktiivisesti tiedotettu. Viestinnänsuunnitelmaa on toteutettu erittäin tavoitteellisesti ja uutiskynnykset on ylitetty laaja-alaisesti niin rikosseuraamusalan kuin myös muun valtakunnallisen median jopa tv:n osalta. Hankkeen aikana havaittu vankien läheisten, erityisesti lasten erittäin huono asema on saatu yleiseen sekä päättäjien tietoisuuteen. Tähän tavoitteeseen on pyritty päämäärätietoisesti ja asiaa on edistetty mm. hankkeen aikana perustetun valtakunnallisen vankiperhetyön verkoston sekä seminaarien avulla. Yhteistyötä on tehty myös lapsiasiavaltuutetun, sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen ja eduskunnan Lapsen puolesta ryhmän kanssa. Tärkeä väline lapsen näkökulman esille tuonnissa on ollut myös hankkeessa tuotettu Emilia dvd ja käsikirja. Emiliasta tiedotetaan ja sitä levitetään rikosseuraamusalueiden perhetyön työkokouksissa sekä peruskouluissa, ammattioppilaitoksissa ja sosiaali- ja terveystieteiden puolella.

Neljän toimintavuoden aikana Ehjä perhe -hanke toi näkyviin ryhmän, jonka olemassaoloa ei ollut juuri tiedostettu, eli arviolta noin 8000–10 000 vangin lasta. Hanke on ollut vaikuttamassa monissa verkostoissa siihen, että vankien lasten oikeudet nähtäisiin ja heitä koskevat käytännöt/palvelut saataisiin Suomessa yhtenäisiksi sekä rikosseuraamus- että sosiaalisektorilla.

1.1 Projektin organisointi ja toteutus

Projektissa aloitti vuonna 2007 kaksi työntekijää, projektityöntekijä ja projektikoordinaattori. Projektityöntekijä vaihtoi työtehtäviä vuoden 2009 toukokuussa. Tämän jälkeen hankkeen koordinaattori jatkoi työtä yksin hankkeen päättymiseen saakka. Työn tukena ovat olleet säännölliset palaverit lähiesimiehen ja toiminnanjohtajan kanssa.

Työn etenemistä on seurannut ohjausryhmä, jossa olivat edustettuina Ensi- ja turvakotien liitto, Rikosseuraamusvirasto, Rikosseuraamusalan koulutuskeskus, Kalliolan Setlementti, Omaiset mielenterveyden tukena ry, Vilppulan vankila, Hämeenlinnan vankila, Helsingin vankila, Kriminaalihuoltolaitos, Etelä-Suomen sijoittajayksikkö, Tyynelän kehittämiskeskus, Helsingin kaupunki; päihdehuollon jälkikuntoutus ja perhekeskustoiminta.

Ohjausryhmän tehtävänä oli tuottaa asiantuntemusta, arvioida työn etenemistä ja avustaa verkostoitumistehtävässä taustaorganisaatioidensa kautta. Ohjausryhmä

kokoontui hankkeen kahtena ensimmäisenä vuonna viisi kertaa vuodessa, seuraavana vuonna kolme kertaa, joista yksi oli hankkeen etenemisen arviointiin keskittyvä päivä.

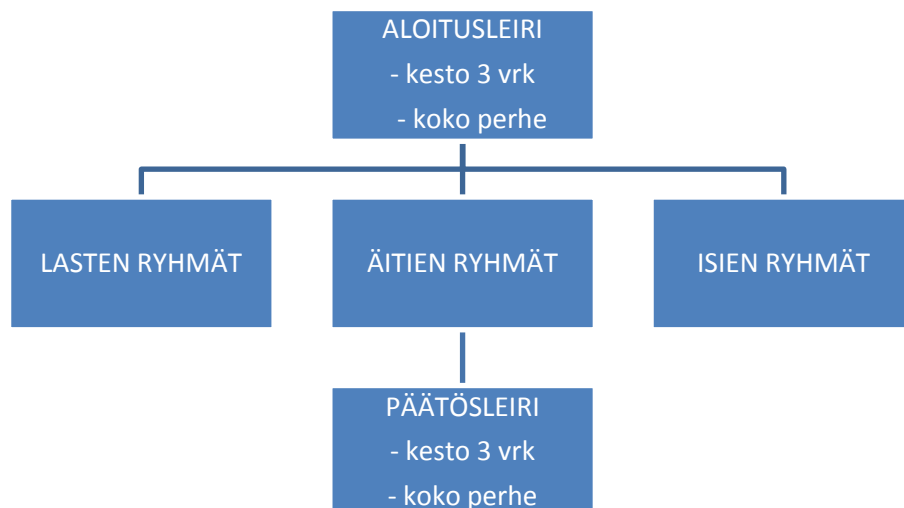
Hankkeen viimeisenä vuonna ohjausryhmää tiedotettiin säännöllisesti hankkeen etenemisestä ja järjestettiin yksi hankkeen loppuarviointiin keskittyvä päivä. Hankkeen etenemisestä raportoitiin myös kuukausi- 1/2 vuotis- ja vuosiraporttein sekä projektien tavoite/seurantalomakkeiden avulla.

2 PROJEKTIN TAVOITTEET

Ehjä perhe – projektin tavoitteena oli luoda teemoitettu *vankiperheiden vertaisryhmätoimintamalli*, joka edistää vankeusrangaistusta suorittavan henkilön kykyä sopeutua takaisin perhe-elämään sekä siviiliin vapautumisen jälkeen. Tämän lisäksi tavoitteena oli tarjota vapaudessa olevalle puolisolle ja lapsille välineitä työstää vankeusrangaistuksen perheelle tuomaa problematiikkaa sekä edistää perheen kykyä sopeutua muuttuneeseen tilanteeseen. Kuntoutusmallin rakentamisen lisäksi projektin tavoitteena oli tuottaa *vankiperhetyön koulutuskokonaisuus* rikosseuraamusalan ja sidosryhmien työntekijöille.

2.1 Vankiperheiden vertaisryhmätoiminta

VERTAISRYHMÄTOIMINNAN PROSESSI

Vankiperheiden vertaisryhmätoimintamallissa huomioidaan koko perheen tuen tarve vanhemman suorittaessa ehdotonta vankeusrangaistusta. Vertaisryhmätoimintamalli pilotoitiin vuoden 2008 aikana suljetussa vankilassa ja avolaitoksessa, yhteistyövankiloina ovat toimineet Helsingin avovankilan Suomenlinnan osasto sekä Helsingin vankila. Piloteissa oli mukana kahdeksan vankia perheineen.

Vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan tavoitteena on antaa lapselle mahdollisuus työstää vanhemman vankeusrangaistukseen liittyviä kokemuksia omassa vertaisryhmässään samanlaisia asioita kokeneiden lasten kanssa. Tämän lisäksi lapsille tarjoutuu mahdollisuus harjoitella kaikenlaisten tunteiden ilmaisemista ja sosiaalisia taitoja sekä löytää

uudenlaisia selviytymiskeinoja leikkien ja pelien, roolileikkien, askartelujen, nukketeat-
terin, piirtämisen, maalaamisen ja tunnetarinoiden avulla. Lisäksi leikit, hauskanpito ja
mahdollisuus uusien ystävyys-suhteiden solmimiseen ovat tärkeä osa ryhmää.

Naisten ryhmän tarkoituksena on auttaa äitejä tukemaan lasta hänen ryhmäprosessinsa
aikana sekä saada itse vertaistukea toisilta naisilta. Vankilassa kokoontuvan miesten
ryhmän tarkoituksena on tukea miehiä vanhemmuuden ja parisuhteen kysymyksissä se-
kä tarjota heille mahdollisuus vertaistuen saamiseen toisiltaan. Naisten ja miesten ryh-
mässä käsiteltävät teemat ovat rinnakkaisia lasten ryhmän teemojen kanssa, mikä auttaa
vanhempia ymmärtämään ja käsittelemään vankeusasiaa myös lapsen näkökulmasta.

Teemoina ryhmissä olivat: vankeuteen liittyvät asiat, päihteet, vanhemman näkökulma,
tunteet, oma jaksaminen ja meidän perhe. Toiminta on kestoltaan 8 viikkoa, jonka aika-
na perheen tuen tarvetta kartoitetaan ja ohjataan tarvittaessa tukipalveluiden piiriin.

Toiminnan kuvaus

Vertaisryhmätoiminnan kokonaisuus aloitettiin viikonlopun mittaisella leirillä,
johon osallistui koko perhe. Useilla perheistä oli hyvinkin pitkä aika siitä, kun
heillä oli ollut mahdollisuus viettää aikaa perheenä yön yli yhdessä. Tästä syystä
aloitusleirin yhtenä tärkeänä tavoitteena oli perheen ryhmäytyminen perheenä,
osallistujien tutustuminen toisiinsa alkavaa ryhmätoimintaa silmälläpitäen sekä
muu toimintaan orientointi. Aloitusleirin jälkeen ryhmät kokoontuivat kahdek-
san viikon ajan niin, että lasten, naisten ja miesten ryhmät olivat erikseen. Ryh-
mien kahdeksalle tapaamiskerralle valittiin seuraavat teemat: ryhmän aloitus,
vankeuteen liittyvät asiat, päihteet, vanhemman näkökulma, tunteet, oma selviy-
tyminen, meidän perhe ja ryhmän päättäminen. Teemoja käsiteltiin ryhmissä
keskustellen ja erilaisia toiminnallisia menetelmiä hyödyntäen. Teemat toistui-
vat samanlaisina kaikkien osallistujien ryhmissä, lasten ryhmissä teemoja käsi-
teltiin lasten ikä huomioiden. Loppuleirien tärkeänä teemana olivat mm. perhe-
keskustelut, toiminnan kokonaisuuden päättämiseen liittyvät asiat sekä jatko-
pol-
kujen ajantasaistaminen kunkin perheen osalta. Leirien aikana perheille pyrittiin
järjestämään aikaa myös niin, että perheet saivat keskenään olla yhdessä ja työ-
stää perheen sisäisiä asioita.

2.2 Vertaisryhmätoiminnan ohjaajakoulutus

Liikkeelle lähdettiin neuvottelemalla vertaisryhmänohjaajakoulutusta tarjoavien tahojen kanssa. Neuvotteluja käytiin mm. Omaiset mielenterveystyön tukena yhdistyksen ja silloisen Stakesin, nykyisen Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa. Näiden lisäksi neuvoteltiin lapsi- ja perhekonsultti Annikka Taiton kanssa Huomaa lapsi – toiminnasta. Päädyimme viimeksi mainittuun, koska halusimme pitää toiminnan keskiössä lapsinäkökulman. Taiton päihdeperheiden lapsille suunnattu Huomaa lapsi - toiminta tuntui parhaiten sopivan kohderyhmälle ja tavoitteisiimme.

Ensimmäinen vertaisryhmätoiminnan ohjaajakoulutus järjestettiin Helsingissä vuonna 2007. Koulutuskokonaisuudesta vastasivat lapsi- ja perhekonsultti Annikka Taitto ja perheterapeutti Tarja Miikki. Koulutettavia oli yhteensä 17 ja edustettuna olivat seuraavat tahot: Vilppulan vankila, KRIS-Hämeenlinna, Vao ry, Vanajan vankila, Laurea, Vapautuvien tuki ry ja Kriminaalihuollon tukisäätiöltä hankkeen työntekijät ja kontaktipiste Rediksen vastaava ohjaaja. Toinen vastaava koulutus järjestettiin Tampereella vuonna 2009 ja siitä vastasi hankkeen koordinaattori Tarja Sassi. Koulutettavia oli tuolloin yhteensä 15 henkilöä, joista osa on ollut aktiivisesti mukana vankiperheille suunnatussa vertaisryhmätoiminnassa Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella.

2.3 Vertaisryhmäpilotti Suomenlinnan vankilan kanssa

Ensimmäinen vertaisryhmätoiminnan pilotti toteutettiin yhteistyönä Suomenlinnan vankilan kanssa. Toimintaan osallistui kolme vankia perheineen. Miehet osallistuivat kevään vertaisryhmätoiminnan alku- ja loppuleireihin Vanajan vankilan perhetapaamistiloissa sekä kulkivat itsenäisesti kahdeksaan ryhmätapaamiseen, jotka järjestettiin Kriminaalihuollon tukisäätiön tiloissa. Yhteistyötä miesten perhetilanteiden osalta tehtiin vankilan erityisohjaajan kanssa. Hankkeen työntekijöiden lisäksi saatiin pilottiryhmiä ohjaamaan ammattikorkeakoulu Laurean sosionomiopiskelijoita, jotka vastasivat yhdessä projektin työntekijän kanssa pienten lasten ryhmän sekä naisten ryhmän ohjaamisesta. Nuorten ryhmää ohjasi projektin työntekijän työparina Diak-Etelän lehtori, joka oli hankkeessa mukana perheterapiaopintoihinsa liittyen. Tämän lisäksi Laurean opiskelijat työstivät naisten ryhmästä opinnäytetyön, joka on julkaistu nimellä ”Ei oo niinku yksin tässä” - Vertaistoiminnasta tukea vankiperheille. Toinen vuonna 2009 valmistunut tutkimus oli Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen pro gradu työ.

2.4 Vertaisryhmäpilotti Helsingin vankilan kanssa

Toinen pilottikokeilu oli syksyllä 2008 yhteistyössä Helsingin vankilan kanssa. Tuolloin toimintaan osallistui viisi vankia perheineen. Miehet osallistuivat alku- ja loppuleireihin Pellin leirikeskuksesta ja vankilan tiloissa ohjattuun miesten ryhmään. Projektin työntekijöiden lisäksi ohjaajina olivat KRIS Hämeenlinnan toiminnanjohtaja, Vanaja/Hämeenlinnan Srk:n diakoni sekä kaksi muuta vapaaehtoistyöntekijää. Yhteistyötä miesten perhetilanteisiin liittyen tehtiin vankilan sosiaalityöntekijän kanssa.

2.5 Ehjä perhe - vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan arviointi

Vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan arviointi toteutettiin 8/2007 – 12/2008 välisenä aikana. Arviointi kokonaisuudessaan toteutettiin hankkeen omin voimin. Hankesuunnitelmassa sovitulla tavalla Ehjä perhe – projektin työntekijät Tarja Sassi ja Petra Huhtimo vastasivat arvioinnin toteuttamisesta.

Kriminaalihuollon tukisäätiön Ehjä perhe – kehittämisprojektin vertaisryhmätoiminnan arvioinnin tavoitteena oli arvioida vertaisryhmätoimintaan osallistuneiden perheiden näkemyksiä ryhmätoiminnan toimivuudesta ja sen kehittämistarpeista. Arvioinnissa sovellettiin BIKVA – arviointimallia. Arvioinnista vastasivat hankkeen koordinaattori ja projektityöntekijä. Koko arvioinnin ajan työtä ohjasi kehittäispäällikkö Stina Högnappa, Helsingin sosiaalivirastosta.

BIKVA- arviointi toi vankiperheille kohdennettujen palveluiden kehittämiseen mukaan aidon asiakasosallisuuden ja toteutukselle todellisen asiakaslähtöisyyden. Asiakkaiden – tässä tapauksessa vertaisryhmätoimintaan osallistuneiden perheiden – näkemykset saatiin perheiden parissa työskentelevien, asiantuntijatahojen ja luottamushenkilöiden käyttöön palveluiden kehittämisen työvälineeksi. Portaittain etenevä arviointi asiakkaalta työntekijälle ja edelleen asiantuntijatahoille sekä päätöksentekijöille tuotti monikerroksisen näkemyksen kehittämistyölle.

BIKVA- arvioinnin kautta saadun palautteen mukaan vankiperheiden vertaisryhmätoiminta koettiin motivoivaksi ja toimivaksi malliksi kaikkien tasojen haastatteluissa. Arviointi nosti esille arjen työskentelyssä esiintyviä asiakkaalle tärkeitä käytännön asioita, henkilöstöön liittyviä näkökulmia ja samalla myös

palveluiden kehittämisasioita. Keskeisimpänä teemana vertaisryhmien arvioinnissa perheet korostivat vertaisryhmien merkitystä oman ja perheenä jaksamisen kannalta. Myös muut haastatellut tahot näkivät vertaistyön tärkeänä, mutta osin liian vähäisenä osa-alueena vankiperhetyössä. Arvioinnin kannalta yllättävä, mutta positiivinen tieto oli kaikkien haastateltujen tasojen myönteinen näkemys koko perheelle suunnatun vertaisryhmätoiminnan hyödyllisyydestä.

Perhetyöhön liittyvien palvelujen lisääminen vankien ja heidän perheidensä kanssa tehtävässä työssä välittyi kaikkien tasojen haastatteluissa. Lisäksi eri tahojen haastatteluissa oli esillä mm. vankiperhetyön kokonaisvaltainen kehittäminen ja koordinointi, moniammatillinen muurin molemmin puolin toteutuva verkostoyhteistyö, vankiperhetyöhön liittyvän tiedon lisääminen koulutuksen kautta sekä uusien kohdennettujen palvelujen kehittäminen ja niistä tiedottaminen. Tärkeä esille noussut seikka oli myös perheiden uupuminen vapaudessa ja siellä perheelle tarvittavan tuen tarve.

Toimintaan osallistuneiden perheiden arviointi

Vanhemmat arvioivat ryhmähaastatteluissa vertaisryhmätoiminnan heille erittäin tärkeäksi perhetyön elementiksi sekä nostivat hyvin tärkeänä esille myös lasten ja koko perheen toiminnassa mukanaolon. Perheet nostivat palautteissaan esille sen, että perhetyötä ei huomioida riittävästi voimavarana vankeusaikana sekä vapauden koittaessa. Lisäksi arviointipalautteessa kautta linjan kritisoitiin vankila-aikana tapahtuvan perhetyön vähäisyyttä. Lasten arviointia ei saatu toteutettua suunnitelman mukaisesti, mutta vanhemmat nostivat palautteissaan esille lasten kokemuksia ja niitä positiivisia muutoksia, joita olivat lapsissaan sekä koko perheen dynamiikassa huomioineet toiminnan aikana. Tällaisia muutoksia olivat esimerkiksi luottamuksen ja avoimuuden lisääntyminen puolisoitten välillä ja suhteessa lapsiin. Miehet kokivat tärkeäksi kuulla ja käsitellä lapsen kokemusta siitä, että isä on vankilassa. Lasten kokemusten kuuleminen vanhemman vankeudesta herätti monenlaista pohdintaa omasta vanhemmuudesta ja vanhemmat pitivät myös tärkeänä sen, että lapset näkivät toisia samassa tilanteessa olevia lapsia. Lisäksi lapset alkoivat puhua vankeusasioista enemmän ja uskaltautuivat myös niistä kyselemäänkin. Tunteiden esille tuominen puhumalla ja halaamalla lisääntyi joillakin perheillä. Lasten edistyminen ja eteneminen arjen tilanteissa

huojensi mieltä ja toimi positiivisena palautteena itselle siitä, että on lähtenyt toimintaan mukaan. Kun toiminnan alkuvaiheessa esillä oli epävarmuutta siitä, että ollaanko edes perhe, niin kahden kuukauden prosessin kuluessa perheet arvioivat yhteenkuuluvuuden tunteen ja perheen ”ryhmytymisen” vahvistuneen. Lisäksi yleisesti koettiin, että toiminnan aikana on saatu monia asioita eteenpäin perheen keskellä.

2.6 Kokemuksia Länsi-Suomen alueen pilotista

Kylmäkosken vankilassa järjestettiin Vilppulan vankilan koordinoimana vertaisryhmätoimintaa keväällä 2010. Siellä mukana oli kolme vankia perheineen ja lapsineen. Toiminnan päättymisen jälkeen kesällä 2010 pidettiin arviointi- ja palautekokous.

Perhekuntoutuksen näkökulmasta toimintaa pidettiin laadukkaana ja lapsilähtöisenä. Perheen tukeminen koettiin erittäin tärkeänä. Hyvää oli myös toiminnan jatkuvuus leirin jälkeen vankilassa ja siviilissä. Vangit toivoivat samanlaista tilaisuutta muillekin vangeille. Perheiden sitoutuminen toimintaan oli enimmäkseen hyvää ja se auttoi vankeja ajattelemaan asioita myös muusta kuin omasta näkökulmastaan.

Toiminnan toteutuksen näkökulmasta havaittiin, että työaikaa tulee varata riittävästi myös suunnitteluvaiheeseen ja että toiminnan toteutukseen tarvitaan paljon resursseja. Myös johtajuus kannattaa sopia selkeästi etukäteen. Vangit ja heidän perheensä kannattaa haastatella etukäteen ja samalla kertoa heille, mistä vertaisryhmätoiminnassa on kyse.

Yhteistyö eri osaamisalojen kanssa on kannattavaa - se hyödyntää sekä perheitä että ohjaajia. Mukaan kannattaisi ottaa esimerkiksi lastensuojelu. Vertaisryhmätoiminnan ohjaajien koulutus on tärkeää, sillä se tuo varmuutta tekemiseen sekä lähentää ohjaajia. Myös jatkokoulutuspäiville olisi tarvetta.

Lisäksi toimintaan toivottiin mukaan enemmän miesohjaajia. Vankien ja perheiden valinnassa tulisi ottaa huomioon niiden kiinteyteen vaikuttavia tekijöitä,

esimerkiksi vapautumisaika sekä tuomion pituus. Vaihtoehtona toiminnan rytmitykseen voisivat olla pidemmät leirit ja kuusi ryhmäkokoontumiskertaa.

Kaiken kaikkiaan Kylmäkosken vankilan ja yhteistyötahojen kokemukset vertaisryhmätoiminnasta olivat erittäin myönteisiä ja kannustavat suunnittelemaan ja toteuttamaan toimintaa myös jatkossa. Vaikka ohjaajat kokivat toiminnan haasteellisena, se on ollut ennen kaikkea palkitsevaa ja kannattavaa.

2.7 Vankiperhetyön koulutuskokonaisuus

Pilottikoulutus suunniteltiin pääasiassa yhteistyössä Tyynelän Kehittämiskeskuksen kanssa. Yhteistyössä mukana olivat myös Rikosseuraamusalan koulutuskeskus ja Helsingin sosiaalivirasto.

Pilottikoulutuksen tavoitteena oli parantaa työntekijöiden valmiuksia kohdata ja tukea vankeustuomion eri vaiheissa perheitä huomioiden sekä aikuisten että lasten erityiset tarpeet perheen tilanteeseen liittyen. Lisäksi tavoitteena oli lisätä työntekijöille perheen ympärillä olevaan sekä ammatilliseen, että muuhun verkostoon liittyvää tietoisuutta, ymmärrystä ja yhteistyökykyä. Pyrkimyksenä oli saada vankiperheen ympärillä työtä tekevää henkilöstöä näkemään muurin molemmin puolin tehtävän perhetyön ennaltaehkäisevä ja kuntouttava merkitys. Näiden lisäksi tavoitteena oli saada työntekijä- ja päättäjätahoa huomaamaan aiempaa selkeämmin vankiperheen lapsen hätä ja ymmärtää ennalta ehkäisevän työn merkitys muun muassa ylisukupolvien rikollisuuden siirtymisessä sekä havaita perheen ja vertaisryhmätoiminnan kuntouttava merkitys myös uusintarikollisuuden vähenemisen näkökulmasta

Koulutus koostui neljästä jaksosta, joilla jokaisella oli oma käsiteltävä teemansa. Ensimmäinen koulutusjakso käsitteli vankeuden vaiheita ja perheen merkitystä. Teemoina olivat vankeus ja perhe sekä vangin, läheisen ja lapsen kohtaaminen.

Toisella koulutusjaksolla aiheina olivat päihteet, perhe ja väkivalta. Teemoina olivat väkivallan merkitys parisuhteessa, päihteiden merkitys perhesysteemissä, toipuminen perheenä ja kuntoutusmahdollisuudet vankilassa.

Kolmannen jakson aiheena olivat vankeus ja lapsuus. Teemoina olivat ehjä perhe, vastuullinen ja riittävä vanhemmuus, vankeus lapsen näkökulmasta sekä perhetyö vankilan arjessa. Viimeisellä koulutusjaksolla aiheena olivat verkostotyö ja sen mahdollisuudet, verkostotyö eri organisaatioiden kanssa sekä vertaisryhmätoiminta.

2.8 Koulutuskokonaisuuden arviointi

Koulutuskokonaisuuden arviointi toteutettiin oppilaitosyhteistyönä ammattikorkeakoulu Metropolian kanssa. Koulutus koettiin arvioinnin perusteella tarpeelliseksi. Koulutus ei kuitenkaan juurtunut osaksi rikosseuraamusalan koulutusta hankekauden aikana.

Vankiperhetyön pilottikoulutus oli uusi tilanne osallistujien lisäksi myös koulutajille ja järjestäjille ja koulutuksessa toteutettiin hyvin monipuolisia oppimisen ja opettamisen menetelmiä tavoitteiden saavuttamiseksi. Vankilassa työskentelevät toivat vastauksissaan esiin sitä, että vankeus käsitteenä on heille luonnollisesti työn kautta tuttu, mutta että perhetyön tekemisen ja toteuttamisen tärkeys vankeuden aikana kirkastui heille koulutuksen avulla.

Tieto väkivaltakäyttäytymisestä ja päihteiden käytön vaikutuksista perheen vastuu kysymyksiin oli monen osallistujan mielestä tarpeellista ja kiinnostavaa. Eri-tyisesti luennot perheiden väkivaltatilanteista koettiin tarpeellisiksi, sillä rikostaustaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kanssa työskentelevät ammattilaiset saattavat olla asiakkaidensa kautta tekemisissä väkivallan kanssa joko siten, että asiakkaat ovat väkivallan tekijöitä tai uhreja. Tietoisuuden lisääntyminen erilaisista väkivallan muodoista sekä niiden ilmenemisestä perheissä auttaa työntekijää ymmärtämään perheessä vallitsevaa tilannetta. Tietoisuuden lisääntyminen väkivallan muodoista edesauttaa työntekijää toimimaan ammattitaitoisesti sellaisissa asiakastilanteissa, joissa perheväkivalta on tavalla tai toisella yksi asiakasta koskevista ongelmista.

Koulutuksessa pyrittiin verkostokeskeisyyteen, jota oli etukäteen myös toivottu koulutukselta. Koulutukseen osallistujat olivat Rikosseuraamusalan, Helsingin sosiaaliviraston lastensuojelu- ja varhaisen tuen tiimien sekä sosiaaliasemien

työntekijöitä Uudenmaan, Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen alueelta. Verkostoitumista eri työntekijöiden kesken pyrittiin mahdollistamaan koulutuksen aikana alusta lähtien erilaisin toiminnallisien menetelmin sekä ryhmäkeskusteluihin, vaikka pääasiallisesti verkostotyön perusteita ja hyötyjä osallistujien omassa työssä käsiteltiin vasta koulutuksen viimeisellä jaksolla.

Verkostoituminen tuli hyvin vahvasti esiin kyselylomakkeiden vastauksissa ja haastatteluissa. Osallistujat kokivat hyvin tärkeäksi sen, että tällaista koulutusta järjestetään yhteisesti rikosseuraamusalan ja sosiaalitoimen työntekijöiden kesken. Verkostoituminen koettiin tärkeäksi ja yhteinen koulutus verkostoitumista helpottavaksi. Useat vastaajat kokivat saaneensakin koulutuksen avulla uusia yhteistyökumppaneita ja kontakteja toisiin työntekijöihin sekä omalta, että muilta koulutuksen kohderyhmän ammattialoilta. Monet näkivät ammattilaisten verkostoitumisen sekä oman ammattiosaamisen laajentamisen lisäksi myös vankia ja tämän perhettä hyödyttäväksi asiaksi. Hyödyllisin tilanne olisi osallistujien mukaan silloin, kun perhetyön toteuttaminen verkostojen avulla mahdollistuisi eri toimipaikoissa samalla tavalla, jolloin asiakkaan perhetilannetta huomioitaisiin kaikkialla yhtä paljon hänen toimiessaan eri ammattilaisten kanssa.

Kyselylomakkeiden vastauksissa tuli esiin, että osallistujat olisivat toivoneet enemmän heidän oman ammattitaitonsa hyödyntämistä. Osallistujat ovat koulutuneita oman alansa asiantuntijoita. Heillä on paljon arvokasta tietoa siitä, mitä vankiperheiden kohtaaminen käytännössä heidän omassa työssään on. Tätä tietoa on hyvä hyödyntää vankiperhetyön koulutuksessa. Näin osallistujat saavat tietoa siitä, miten eri sektoreilla työskennellään ja he voivat myös omassa työssään hyödyntää toistensa osaamista.

Ehjä Perhe – kehittämishankkeen aikana kokoontui suunnittelutyöryhmä, jonka tarkoituksena oli keskustella hankkeen etenemisestä ja juurruttamisesta. Koulutuksen tarpeellisuutta eri ammattiryhmien kesken arvioitiin työryhmässä koulutuksesta saatujen tietojen pohjalta. Suunnittelutyöryhmä koki saatujen palautteiden avulla koulutuksen parantaneen työntekijöiden valmiuksia kohdata ja tukea vankeustuomion eri vaiheissa perheitä huomioiden sekä aikuisten että lasten erityiset tarpeet perheen tilanteeseen liittyen. Perusteluina tälle oli se, että osa osal-

listujista oli kuvaillut käyttäneensä koulutuksen aikana saatuja tietoja työssään. Lisäksi suunnitteluryhmän mukaan koulutuksen onnistumista kuvasi se, että vähäisiin koulutuspäiviin nähden ehdittiin kouluttaa vankiperhetyön tarpeellisia aiheita melko kattavasti. Myös koulutuksen prosessinomaisuuden nähtiin onnistuneen hyvin ja luoneen luottamusta perhetyön mahdollisuuksista ja kehittämistarpeista, vaikka perhetyötä tehdäänkin eri tavoin eri paikoissa.

Kerätystä sekä koulutukseen osallistujien, että kouluttajien haastattelu- ja kyselyaineistosta, sekä suunnittelutyöryhmän pohdinnoista voi päätellä, että vankiperhetyön koulutukselle on tarvetta niin rikosseuraamusalan kuin sosiaalitoimenkin työntekijöillä vangin ja tämän perheen hyvinvoinnin lisäämiseksi sekä ammattilaisten tietoisuuden ja perhetyön toimintavalmiuden parantamiseksi. Perheiden tilanteet muuttuvat jatkuvasti yhteiskuntarakenteiden muutosten myötä. Lisäksi yksittäisen vangin, vanhemman ja lapsen huomioon ottaminen uusialakeja laadittaessa tuo jatkuvia kehittymishaasteita eri alojen toimijoille ja työntekijöille.

Koulutusten järjestämisen sekä työntekijöiden kouluttautumisen mahdollistamisen avulla pystytään ylläpitämään yksittäisen ammattilaisen oman työnsä ajantasaista osaamista ja asiantuntevuutta. Lisäksi eri ammattiryhmien yhteisten koulutusten avulla edesautetaan eri alojen ammattilaisten yhtenäisten työkäytäntöjen kehittämistä ja toteutumista. Vankiperhetyön koulutusten järjestäminen edesauttaa työntekijöiden valmiuksia työskennellä mahdollisimman hyvin ja oikeudenmukaisesti asiakastyön periaatteiden sekä vangin ja tämän perheen edun toteuttamiseksi.

3 MUU YHTEISTYÖ

3.1 Vankiperhetyön verkosto

Ajatus verkostosta sai alkunsa siitä työssä esille tulleesta havainnosta, että vankiperhetyötä tekeviä ihmisiä on hajallaan ympäri maata, mutta heille ei ole yhteistä kokoontumisfoorumia, jossa voisi kokoontua yhteen ja käsitellä työssä esille nousevia aiheita.

Vuonna 2008 perustetun vankiperhetyön verkoston tavoitteena on vankiperhetyön osaamisen kokoaminen ja levittäminen, vankiperhetyössä havaittujen hyvien yhteistyökäytäntöjen siirtäminen ja keskeisten työssä esiintyvien ongelma-kohtien esillä pitäminen. Verkosto on kokoontunut kaksi kertaa vuodessa ja koollekutsujana on toiminut hankkeen koordinaattori. Verkostossa on edustus mm. rikosseuraamuslaitoksesta, sosiaalitoimesta, päihdehuollosta ja kolmannelta sektorilta. Verkoston jäsenmäärä on raporttia kirjatessa noin neljäkymmentä jäsentä.

Verkosto on kahden toimintavuotensa aikana toteuttanut mm. kirjelmän lapsiasiavaltuutetulle vangin lapsen unohdettua asemaa koskien sekä käsitellyt kokouksissaan vankien perhe- ja lapsilähtöiseen työhön liittyviä keskeisiä asioita.

3.2 Lapsiasiavaltuutettu

Vankiperhetyön verkosto lähetti lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aulalle kirjelmän koskien vangin lapsen oikeuksia ja unohdettua asemaan helmikuussa 2009. Lapsiasiavaltuutettu vastasi kirjelmään 2010 vieden asiaa eteenpäin lapsiasianeuvottelukuntaan. Lapsiasianeuvottelukunta kuuli asian johdosta mm. hankkeen koordinaattoria ja Rikosseuraamuslaitoksen perhetyöstä vastaavaa erityisasiantuntijaa. Tämä alulle saatettu asia sai vastinetta lapsiasianeuvottelukunnan julkaiseman aloitteen (LAPS11/63) kautta. Aloitteessa nostetaan esille useita vangin lapsen asemaa koskevia toimenpide-ehdotuksia. Kantaa otetaan mm. seuraavasti: ”lapsen oikeuksien näkökulmasta olisi tarpeen varmistaa vankilohenkilökunnan koulutus lapsen kohtaamiseen, tapaamistilojen ja käytäntöjen lapsiystävällisyys sekä lapsen ikään ja kehitystasoon soveltuvan tiedon ja mate-

riaalin tarjoaminen vanhemman vankeusrangaistuksesta. Toimintatavat vaihtelevat eri puolilla maata sekä kuntien lastensuojelussa että vankiloissa”.

Eduskunnan Lapsen puolesta ryhmän vieraana koordinaattori oli joulukuussa 2010. Tuolloin keskeistä oli tiedottaa vangin lapsen asemasta ja saada tarvittaessa vauhditusta asian etenemiselle ministeriöiden suunnalla.

Päämäärätietoisen lapsen puolesta puhuminen ja näiden tahojen kanssa tapahtuneen yhteistyön voidaan katsoa vaikuttaneen siihen, että rikosseuraamuslaitoksen strategiaan vuosille 2010 -2020 saatiin maininta siitä, että ”perhetyötä kehitetään huomioiden erityisesti lapsinäkökulma”. (Rikosseuraamuslaitos strategia 2011 -2020.)

Raporttia kirjatessa syyskuulla 2011 on juuri saapunut Rikosseuraamuslaitoksen sekä Oikeusministeriön vastineet lapsiasianeuvottelukunnan aloitteeseen. Aloitteessa nostetaan esille monia kehittämisen kannalta keskeisiä asioita. Vastauksessaan lapsiasianeuvottelukunnalle Rikosseuraamuslaitos (Rise) sitoutuu ryhtymään toimiin, jotta maan kaikissa vankiloissa ja yhdyskuntaseuraamustoimistoissa lasten ja perheiden tarpeet sekä oikeudet huomioitaisiin nykyistä paremmin.

Lisäksi Rise aloittaa lapsi- ja perhetyön linjauksen valmistelun syksyn 2011 aikana. Rise ryhtyy perehdyttämään vartijoita ja muuta väkeään lapsi- ja perhetyöhön. Risen strategiaan oli jo kuluvana vuonna saatu maininta perhetyön kehittämisestä huomioiden erityisesti lapsinäkökulma. Nyt laadittavilla linjauksilla strategian tavoitteita ryhdytään viemään käytäntöön.

Oikeusministeriö vastineessa kannatettiin kolmannen sektorin toimijoiden osallistumista vastaisuudessakin vankiloiden lapsi- ja perhetyön arviointiin ja kehittämiseen. Ministeriön mukaan vankiloiden ulkopuolisia järjestöjä kuten Kriminaalihuollon tukisäätiötä tarvitaan lapsi- ja perhetyössä, jotta näkökulma voitaisiin pitää mahdollisimman laajana.

Lausunnossaan oikeusministeriö ehdottaa, että vertais- ja fokusryhmätoiminnassa yhteistyötä Kritsin ja muiden järjestöjen kanssa tulee jatkaa.

3.3 Yhteistyö Ruotsiin

Bryggan

Hankkeen työntekijät tekivät tutustumiskäynnin Tukholman Brygganille ensimmäisen kerran vuonna 2008. Tällöin tutustuttiin paikan toimintaan.

Bryggan Stockholm on lastensuojeluyhdistys, joka auttaa ja tukee vankien lapsia. Bryggan tekee yhteistyötä Tukholman kaupungin sosiaaliviraston ja Rikosseuraamuslaitoksen välillä. toiminnassa ovat mm. avoimien ovien päivä, jonne vankilassa olevat voivat tulla tapaamaan lapsiaan lomalla tai erityisvapaalla.

Vartijoita voi olla mukana. Jos isällä on lähestymiskielto lasten äitiin, hän voi tulla tapaamaan lapsiaan Brygganiin. Lisäksi Bryggan vastaanottaa paljon puheluja ja antaa puhelimitse neuvontaa viranomaisille.

Lisäksi Brygganilla toimivat lasten tukiryhmät, joissa on 7-12-vuotiaita lapsia. Tapaamiset ovat strukturoituja ja niissä seurataan eri teemoista koostuvaa ohjelmaa. Työntekijät käyvät myös kertomassa toiminnasta tutkintavankilassa sekä järjestävät siellä ryhmätoimintaa yhteistyössä Kriminaalihuoltolaitoksen kanssa.

Rikosseuraamuslaitos

Toisella kertaa vuonna 2010 matkalla oli mukana Oikeusministeriön neuvotteleva virkamies sekä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnon edustus. Toisella matkalla tutustuttiin uuden Brygganin lisäksi myös kahden vankilan perhetyöhön. Tilaisuuteen osallistui lisäksi Ruotsin rikosseuraamuslaitoksen perhetyön vastaava, joka kertoi lapsilähtöisen, vanhemmuutta tukevan perhetyön kehittämisestä Ruotsissa.

3.4 Vankien omaiset VAO ry

Vankien omaiset VAO ry:n kanssa on tehty tiivistä kehittämissyhteistyötä jo yhdistyksen perustamisesta vuodesta 2005 saakka. Ehjä perhe- projektin aikana yhteistyötä tiivistettiin erityisesti hankkeessa kehitetyn vertaisryhmätoiminnan juurruttamiseksi yhdistyksen leiritoimintaan.

Hankkeen koordinaattori on osallistunut koko hankekaaren ajan vuosittain VAO ry:n valtakunnallisille kesäleireille ja vastannut leirien koordinoinnista yhteistyössä VAO:n puheenjohtajan kanssa. Leiritoiminnalle on saatu muodostettua selkeä struktuuri ja toi-

minta on monelle asiakasperheelle ainoa paikka saada vertaistukea. Kahden viimeisen vuoden aikana leiritoimintaa kehitettiin erityisesti lapsinäkökulma huomioiden.

Aiemmassa Perheiden tuki -projektissa perustettiin LINNALESKET vertaistukiryhmä. Ryhmä on tarkoitettu naisille, jotka odottavat läheistään vankilasta vapauteen. Toimintaa ovat projektin päättymisen jälkeen ohjanneet vertaisohjaajat, joille koordinaattori on tarjonnut työnohjauksellista tukea. Tukea on tarjottu myös vankien vanhemmille suunnattujen vertaisryhmien ohjaajalle. Myös näitä ryhmiä on ohjattu huomioiden vertaisryhmätoiminnan sisällöt.

Näiden lisäksi hankkeen koordinaattori on tavannut naisten vertaistukiryhmän ”Linnaleskien” ohjaajaa sekä vankien vanhemmille suunnattujen vertaisryhmien ohjaajaa työnohjauksellisissa merkeissä kuukausittain. Ehjä perhe- hanke koordinoi myös vuosittain järjestetyn Vankien omaiset VAO ry:n kehittämispäivän.

3.5 Valtakunnalliset vankiperhetyön seminaarit

Yhteistyökumppanina valtakunnallisissa seminaareissa on ollut Diakonia-ammattikorkeakoulun Helsingin yksikkö. Ehjä perhe- hankkeen aikana järjestettiin yhteensä kaksi valtakunnallista seminaaria sekä Lapset näkyväksi – seminaari.

3.6 Yhteistyö rikosseuraamusalueilla

Vankien omaisten ilta

Kylmäkosken vankilan toiminnan innoittamana hankkeen koordinaattori ideoi vankien omaisten illan pääkaupunkiseudulle yhteistyössä säätiön viestintäkoordinaattorin kanssa. Suunnittelutyöryhmään saatiin mukaan Etelä-Suomen alueen vankiloiden pastorit. Paikalla tapahtumassa oli runsaasti palveluntarjoajia sosiaali- ja terveystalvakuista. Myös vankien omaisia tavoitettiin paikalle.

Kutsuseminaari

Yhteistyössä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen, Helsingin kaupungin lapsiperheiden palvelujen ja Kriminaalihuollon tukisäätiön Ehjä Perhe- projektin kanssa toteutettiin kutsuseminaari rikosseuraamusalan, sosiaaliviraston ja kolmannen sektorin toimijoille vuonna 2007.

Perhetyön työkokoukset

Koordinaattorin esitti vuonna 2010 Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnon asiantuntijalle järjestettäväksi perhetyön työkokoukset yhteistyössä Itä- ja Pohjois-Suomen sekä Etelä-Suomen alueille Länsi-Suomen mallin mukaisesti. Tapahtuma toteutettiin onnistuneesti ja kokouksia sovittiin jatkossa järjestettäväksi vuosittain.

Metodituki vertaisryhmätoiminnalle

Ehjä perhe- hankkeessa kehitetty ja pilotoitu vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan malli saatiin juurtumaan Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen työhön. Toimintaa on vedetty siellä eri variaatioin kahden vuoden ajan. Koordinaattori on tarjonnut alueen toimijoille koulutusta vertaisryhmien ohjaamisesta sekä antanut toiminnan aikana metoditukea kuukausittain.

3.7 Kirkon kriminaalityö

Kirkon kriminaalityön kanssa on tehty yhteistyötä erityisesti vankien omaiset VAO ry:n toimintaa tukemalla. Hankkeen työntekijä on koordinoanut VAO:n leiritointia koko hankekauden ajan. Yhteistyökumppanina on ollut kirkon kriminaalityön sihteeri. Lisäksi koordinaattori on osallistunut useisiin kirkon työntekijöiden koulutustilaisuuksiin hankkeen aikana.

3.8 Ammattikorkeakoulut

Hankkeen aikana on tehty yhteistyötä Laurea-, Metropolia- ja Diakoniammattikorkeakoulujen kanssa sekä Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen opiskelijoiden kanssa. Opiskelijat ovat tuottaneet hankkeelle arviointeja sekä muita opinnäytetöitä. Lisäksi heitä on ollut myös avustavissa tehtävissä vertaisryhmätoiminnan piloteissa. Diakonia-ammattikorkeakoulun Helsingin yksikön kanssa on järjestetty valtakunnallisia kriminaaliseminaareja, joissa on pidetty esillä lapsi- ja perhetyötä.

3.9 Mediatyhteistyö

Yhtenä merkittävänä hankkeen ja toiminnan etenemistä auttaneena tekijänä on ollut onnistunut yhteistyö median kanssa. Toiminta on ollut esillä hankekauden aikana useissa alan ammattilehdissä ja radiossa sekä televisiossa.

Sosiaalialan toimittajat valitsivat hankkeen työntekijän sosiaalialan valopilkkuehdokkaiden joukkoon. Tästä joukosta koordinaattori äänestettiin ylivoimaisella äänenemmistöllä vuoden 2010 vuoden valopilkkueksi, työstään vankien lapsen aseman edistäjänä.

Yle 1:n toimittaja Timo Harakka nosti koordinaattorin yhdeksi neljästä haastateltavasta, ohjelmasarjassaan Työn sankarit 2010. Myös Poliisi-tv teki koordinaattorin ja vangin aikuisen lapsen kanssa yhteistyössä ohjelman sekä ruotsinkielinen kanava Obs teki ohjelman koskien vangin lapsen unohdettua asemaa.

4 PROJEKTIN TUOTOKSET JA TULOKSET

● Projektiesite 2007, uudistettu versio 2009 ja posterit 2009 (x 1)
● Valtakunnallinen vankiperhetyön seminaari (x 2)
● Kutsuseminaari sosiaali- ja rikosseuraamusalalle (x 1)
● Koulutustarvekysely rikosseuraamusalalle (x 1)
● Vankiperhetyön koulutuskokonaisuus (x 1)
● Vankiperhetyön koulutuksen luokkakokous (x 1)
● Vankiperhetyön koulutuksen arviointipalaveri (x 1)
● Vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan ohjaajakoulutus (x 2)
● Vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan pilotointi (x 2)
● "Koettiin olevamme se perhe" - BIKVA arviointiraportti
● Metodituki vertaisryhmätoiminnan ohjaajille 2007-2010
● Metodituki Vankien omaiset VAO ry (x 24)
● Perheteemainen miestenryhmä Rediksessä (x 12)
● Naistenryhmä Vanajan vankilassa 2008 (x 2)
● Vankien omaiset VAO ry:n kehittämispäivät (x 4)
● Ilta vankien omaisille ja yhteistyöverkostoille 2010
● Vankiperhetyön verkoston perustaminen ja koordinointi (x 5 kokousta)
● Lapset näkyväksi seminaari 2010
● Koulutustilaisuus kirkon työntekijöille (x 2)
● Koulutustilaisuus Laurean amk opiskelijoille (x 1)
● Perheleiri vankilassa (x 1)
● Parisuhdeleiri vankilassa (x 1)
● BIKVA arvioinnin päätösseminaari
● Ehjä perhe- hankkeen päätösseminaari
● Kirjelmä lapsiasiavaltuutetulle
● Vankiradio /teema; vapautuneen vangin parisuhteen haasteet
● Emilia DVD ja käsikirja 2010
● Tv esiintyminen 29.12.2010 teema; vankiperhe ja lapset
● Vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan käsikirja 2011
● Vankien omaisten VAO ry:n perheleiri (x 2)

5 PROJEKTIN YHTEENVETO JA ARVIOINTI

Projektin koordinaattorin näkökulmasta hanke on saavuttanut monipuolisesti sille asetetut tavoitteet sekä toteuttanut hankkeen aikana myös valtakunnallista vaikuttamistyötä, vaikka sitä ei hankkeen alkuperäisissä tavoitteissa erityisesti oltu mainittu.

Hankkeella ei ollut mahdollisuutta toteuttaa ulkopuolisen tahon loppuarviointia. Ulkopuolista näkökulmaa hankkeen etenemiseen saatiin kuitenkin toteuttamalla arviointi ohjausryhmän kesken. Arvioinnin äänitti Metropolia ammattikorkeakoulun opiskelija, joka myös työsti siitä tiivistelmän.

Hankkeen kokonaistavoitteiden toteutuminen

Ohjausryhmä on ollut tiiviisti mukana seuraten hankkeen edistymistä koko sen toiminnan ajan. Ohjausryhmä arvioi omaa ja hankkeen toimintaa onnistuneeksi ja odotukset ovat osin myös ylittyneet, koska hankkeessa on toteutettu myös myöhemmin mukaan tulleita tavoitteita, jotta eivät sisältyneet alkuperäiseen hankesuunnitelmaan. Hanke sai paljon aikaiseksi, vaikka hanke lähti tuottamaan asioita, joista ei ollut saatavilla paljoakaan aikaisempaa materiaalia ja vaikka hankkeen resurssit ovat olleet vähäiset.

Vertaisryhmätoiminnan osalta ryhmäläisten kokoon saaminen oli haastavaa. Ongelma ei niinkään ollut hankkeen, vaan haaste liittyi kyseessä olevan kohde-ryhmän kanssa työskentelyn yleisiin ongelmiin. Vertaisryhmätoiminnasta saatiin lopulta kuitenkin paljon kokemuksia ja opas vertaisryhmätoiminnasta on valmistumassa vuoden 2011 aikana. Vankiperhetyön koulutusosio toteutui ohjausryhmän mukaan hyvin. Koulutus ei kuitenkaan jäänyt elämään, sillä Rikosseuraamusalan koulutuskeskus ei ole ottanut sitä tarjontaansa.

Hankkeen alkuperäinen pääpaino on ollut kuntoutusmallin ja koulutuskokonaisuuden kehittämisessä. Hankkeen aikana huomiota on saanut myös vangin lapsen ja perheen aseman esiin nostaminen, jolloin kuntoutusmallin ja koulutuskokonaisuuden kehittämisen rinnalle on tullut muitakin odotuksia ja toimintoja. Projekti on tuonut vangin lapsen ja perheen asemaa esille eduskuntaan ja päättä-

ville tahoille. Hankkeen aikana esiin nostettuihin asioihin on tartuttu ja ryhdytty työskentelemään myös näiden tärkeiden ja tavallaan ensisijaistenkin asioiden parissa. Hankkeessa on näin ollen otettu tehty enemmänkin, kuin mitä hanke-suunnitteluun ole kirjoitettu.

Hankkeen kehittämistoiminnan eteneminen

Ohjausryhmä toteaa, että hanke on edennyt aikataulun mukaisesti ja siinä on saatu paljon aikaan. Hankkeen saavutuksista välittyy työntekijöiden paneutumisen ja omistautumisen asialle. Hanke on edennyt suunnitelmallisesti ja alusta lähtien on ollut käsitys toimintatavoista, joiden avulla edetään kohti hankkeen visiota.

Hankkeessa on todettu olevan useita isoja kokonaisuuksia. Asiakastyö, vertaisryhmätoiminta ja sen pilotoiminen, sekä osaamisen kasvattaminen ja siihen liittyen verkostojen kokoaminen. Lisäksi hankkeen tavoitteisiin on ajan myötä tullut myös vaikuttamistoiminta, joka ei ole ollut hankkeen sisällössä alun perin. Ohjausryhmä toteaa, että hankkeen alun palavereissa keskusteltiin vertaisryhmätoiminnasta ja siitä, miten perheet saadaan motivoitua toimintaan, kun taas hankkeen loppupuolen palavereissa keskustelujen pääpaino on ollut vaikuttamisessa. Verkostojen luomisessa ja niiden ylläpitämisessä on ohjausryhmän mukaan onnistuttu erinomaisesti.

Hankkeen näkyvyys ja kriittinen keskustelu

Hankkeen ajamien asioiden, kuten lapsinäkökulman ja vankiperheiden asian esille nostaminen, toteutui ohjausryhmän mukaan erittäin hyvin. Hankkeen kuлуessa se on saanut suuren huomion ja näkyvyyden lisäämisessä on onnistuttu hyvin.

Ohjausryhmä totesi, että tärkeämpää on hankkeen ajamien asioiden julkinen keskustelu kuin itse hankkeesta keskustelu. Keskustelua onkin saatu aikaan erittäin paljon. Hankkeen aikana on järjestetty useita seminaareja ja lisäksi se on ollut kiitettävästi esillä valtakunnallisessa mediassa. Näkyvyyden ja vaikuttavuuden osoituksena on julkisen keskustelun lisäksi lapsiasiainvaltuutetun kanssa

aloitettu yhteistyö sekä Kansaneläkelaitoksen tiedotus siitä, että Kela tulee tämentämään elatustuen myöntämistä koskevaa ohjeistustaan.

Hanke on ollut paikallinen, eivätkä sen vaikutukset juuri ole levinneet Etelä-Suomen lisäksi muualle Suomeen. Portti vapauteen-portaalissa materiaalia on erittäin paljon kaikkien saatavilla, mutta portaalin käyttö ei ole vielä levinnyt alan verkostoihin. Positiivisena asiana nähdään kuitenkin se, että hankkeen käsittelemät aihealueet ovat nousseet keskusteluun myös rikosseuraamusalan ulkopuolella.

Missä on onnistuttu ja missä ei?

Ohjausryhmän mukaan hankkeen aikana on onnistuttu yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa. Hankkeen aikana on saatu aikaan konkreettisia tuloksia ja käyttökelpoista materiaalia, kuten luotu vankiperhetyön verkostoa sekä lapsen kokemuksia käsittelevä Emilia-filmi. Myös Portti vapauteen-portaalissa oleva materiaali on laaja ja kattava. Lisäksi yhteistyö Ruotsiin on ollut merkittävää ja edesauttanut vankiperhetyön asian levittämistä Suomessa.

Hankkeen aikana on luotu paljon verkostoja ja lisätty vuoropuhelua seminaarien ja koulutuksen avulla yksittäisten ammattilaisten kesken yli sellaisten sektorirajojen, jotka eivät tavallisesti tee intensiivistä yhteistyötä. Kuitenkin organisaatiotasolla vuoropuhelua olisi voinut yrittää saavuttaa enemmän.

Ohjausryhmä toteaa, että koko hankkeen aikana on hyödynnetty erinomaisesti oppilaitoksia erilaisissa arviointitehtävissä. Projektityön tasolla hanketta on dokumentoitu paljon ja tarkasti, joka toisaalta on vienyt aikaa muulta työltä. Dokumentoinnin merkitys nähtiin kuitenkin tärkeänä.

Koulutuksen juurruttaminen Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen kohdalla epäonnistui. Lisäksi kunnan henkilöstön mukaan saaminen oli suuri haaste. Ongelmia ei kuitenkaan nähty hankkeen epäonnistumisena, vaan yhteiskunnan rakenteista johtuvana ongelmana. Ohjausryhmä pohtiikin, miksei kunnassa huomoida, että vanki on vankilassakin kuntalainen, jonka asioita täytyy hoitaa yhdessä eri ammattilaisten kesken.

Mitä hankkeesta voidaan oppia?

Ohjausryhmä pohti paljon koulutuksen epäonnistunutta juurruttamista. Asiasta olisi pitänyt keskustella RSKK:n kanssa heti, kun hankeanomus oli hyväksytty ja koulutuksen toteutuminen varmistunut. Toisaalta juurruttamisen haasteena ovat yhteistyötahoissa tapahtuvat isot organisaatiomuutokset, jolloin yhteistyökontaktit eivät aina tiedä, liittyykö aihealue heidän toimenkuvaansa vai ei, sillä vankiperhetyö ei ole vankeinhoidon ydintehtävääalueen aiheita.

Ohjausryhmä totesi, että hankkeessa saatiin paljon aikaiseksi. Työntekijä on ollut hyvin sitoutunut työhönsä ja toiminut rohkeasti ja ahkerasti asian eteenpäin viemiseksi.

Koska vankiperhetyö toimii monen eri organisaation rajalla, on tärkeää saattaa johtoporras alusta lähtien tietoiseksi toiminnasta. Näin saadaan levitettyä tietoisuutta asian tärkeydestä päättävälle taholle alusta lähtien, jolloin hankkeen päättyessä löytyisi tahoja, jotka jatkaisivat asian parissa, eikä hanketta nähdä vain hetkellisenä lisäresurssina, jonka ajamat asiat poistuvat hankkeen päättyessä.

Ohjausryhmä toteaa hankkeen opettaneen sen, että perhetyö vankiloissa on erittäin tärkeää. On kuitenkin edelleen haastavaa saada kunnan ja vankilan henkilökunta kiinnostumaan asiasta ja toimimaan tiiviimmin yhdessä vankien ja heidän perheidensä hyväksi.

6 LÄHTEET

Kun perhe lusia – opas vapaudessa rikostaustaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kanssa toimiville. Kriminaalihuollon tukisäätiö, oppaita 1/2006.

Koettiin olevamme se perhe; Ehjä Perhe – Vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan arviointi. Kriminaalihuollon tukisäätiö, monisteita 1/2009.

Lapsiasianeuvottelukunnan aloite 2011/63.

Perhe on ykkönen –perheleiritoimintaa vankilassa, Rikosseuraamuslaitoksen käsikirjoja 2/2007.

Rikosseuraamuslaitos strategia 2011- 2020.

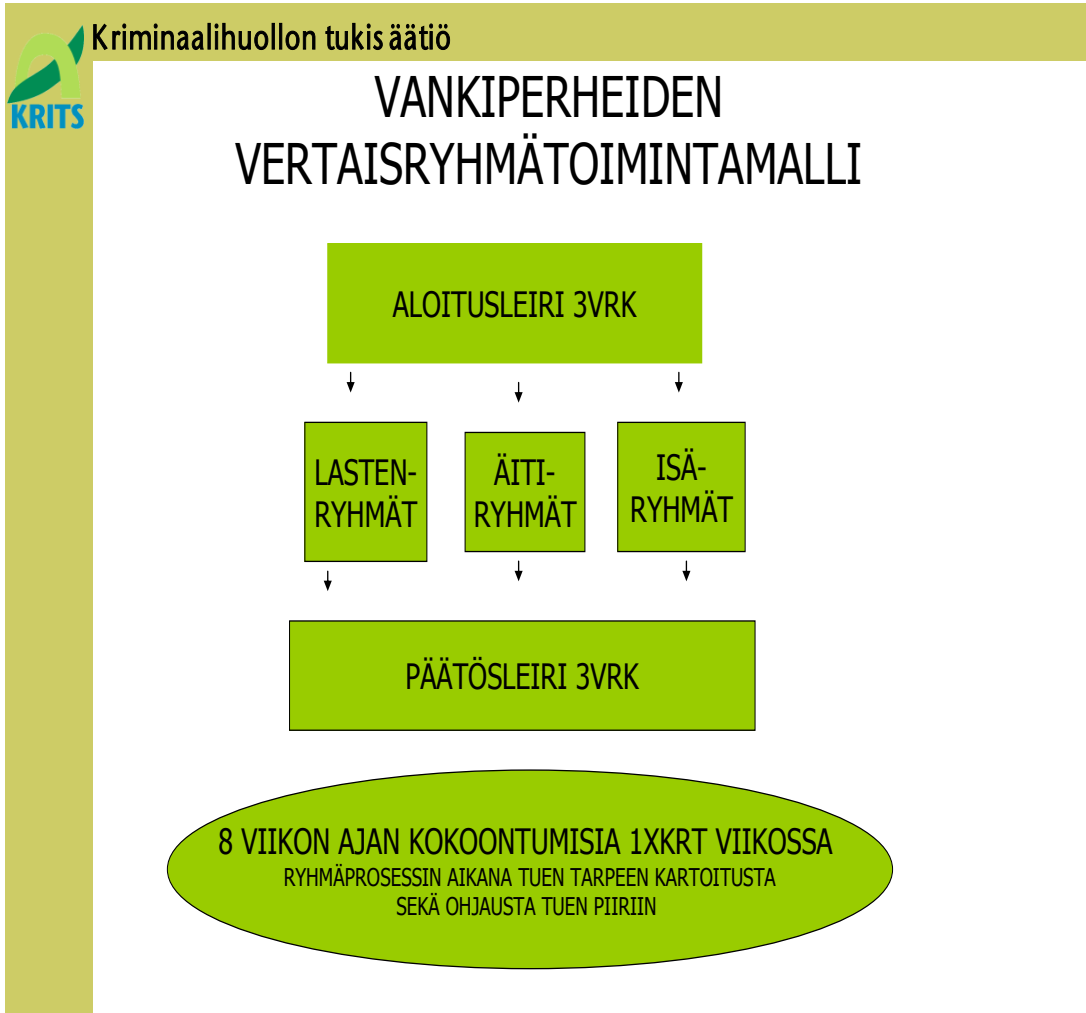
Ryynänen, H-K., Suomela, M. 2011. Lähelle – selvitys yhteydenpitokäytännöistä ja niiden mahdollisista esteistä vankien ja heidän läheistensä välillä.

Toimenpiteet lapsiasiavaltuutetun aloitteen johdosta. RISE 17/090/2011.

Vankiperheiden lasten oikeuksien huomioiminen. OM 7/912/2011.

7 LIITTEET

7.1 Vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan malli

VERTAISRYHMIEN TEEMAT:

Kriminaalihuollon tukisäätiö
Kinaporinkatu 2 E 39
00500 Helsinki
puh. 09 7743 610
faksi 09 7743 6120

www.krits.fi
www.porttivapauteen.fi

ISBN 978-952-5929-09-6 (pdf)

KRITS Kriminaalihuollon tukisäätiö